

พบเมืองโบราณ

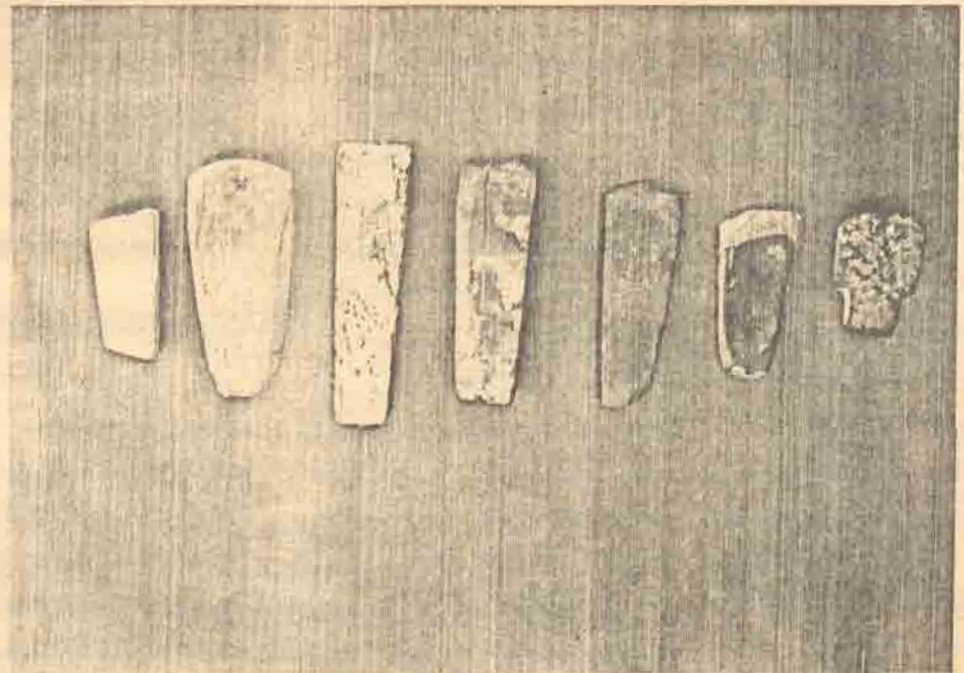
แห่งใหม่ ใน

จังหวัด

ปัตตานี

พิชัย แก้วขาว

จากการตรวจสอบทางธรณีวิทยา พื้นที่บริเวณจังหวัดปัตตานี จะมีลักษณะการก่อตัวของพื้นดินอยู่สองช่วง คือแผ่นดินเก่าซึ่งได้ก่อตัวขึ้นเมื่อประมาณ ๗๐-๒๐ ล้านปีมาแล้ว แผ่นดินช่วงนี้จะครอบคลุมในพื้นที่บริเวณของอำเภอโคกโพธิ์ ส่วนแผ่นดินใหม่ซึ่งเพิ่งก่อตัวขึ้นมาภายหลังเมื่อประมาณ ๑๐,๐๐๐-๕,๐๐๐ ปี ได้แก่ บริเวณอำเภอเมือง, หนองจิก, ยะหริ่ง, ยะรัง, มายอ, ปะนาเระ และอำเภอสายบุรี บางตำบลในอำเภอโคกโพธิ์ที่ตั้งอยู่ตามเชิงเขาทรายขาว อันได้แก่ ตำบลทรายขาว, ป่าบอน, นาประดู่, ป่าไร่ และตำบลทุ่งผลา ในแถบตำบลดังกล่าวชาวบ้านมักจะขุดพบขวานหิน (ขวานหิน) อยู่เสมอ จากการสันนิษฐานของนักโบราณคดีเชื่อว่าในแถบนี้มนุษย์ยุคหินขัดได้เข้ามาอาศัยอยู่เมื่อ

รูปที่ ๑ ขวานหินขัดขุดได้บริเวณท่าเบ บ้านป่าสาม หมู่ที่ ๗ ต.ป่าบอน อ.โคกโพธิ์ (ถ่ายภาพโดย สว่าง เลิศฤทธิ)

ประมาณ ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว จากหลักฐานต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้สำรวจพบโดยเฉพาะบ้านป่าลาม หมู่ที่ ๗ ตำบลป่าบอน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ มีการขุดดินเพื่อสร้างทำนบในหมู่บ้านบริเวณตัวทำนบ ได้ขุดพบขวานหินขัดขนาดต่างๆ มีทั้งแบบสี่เหลี่ยมและแบบปากนกประมาณ ๑๐ กว่าอันในพื้นที่ประมาณ ๒๕ ตารางเมตร (ดูรูปที่ ๑) นอกจากนั้นในบริเวณหมู่บ้านดังกล่าวยังได้ขุดพบไหหลอมทองแดง (คงใช้ทำเครื่องประดับ) ภาชนะจำพวกกระปุกไหโบราณและเศษเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หยวนราชวงศ์หมิงและชิง จากหลักฐานที่สำรวจพบเป็นเครื่องบ่งบอกความเป็นชุมชนโบราณของจังหวัดปัตตานีแห่งหนึ่งที่มนุษย์ได้เข้ามาอาศัยอย่างต่อเนื่องนานมาแล้วตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

ผู้เขียนได้นำเอาหลักฐานดังกล่าวมาทำการศึกษาและตรวจสอบกับอาจารย์อนันต์ วัฒนานิกว ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญท่านหนึ่งของจังหวัดปัตตานี ท่านกล่าวว่าจากหลักฐานเหล่านี้พอจะบอกได้ว่าชุมชนบริเวณนี้เป็นชุมชนที่เก่าแก่มากแห่งหนึ่ง และท่านได้กล่าวต่อไปว่าจากเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์หลายฉบับ เช่น จดหมายเหตุของลักชี (พระยาชนกจิรักษา) อำเภอโคกโพธิ์นั้นมีชื่อว่า **อำเภอเมืองเก่า** มาก่อน (ร.๖ พ.ศ. ๒๔๕๙) ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น อำเภอมะกรูดและอำเภอโคกโพธิ์ตามลำดับในปัจจุบันนี้ คำว่าเมืองเก่าจะมีเมืองโบราณอยู่ในบริเวณนั้นมาก่อนก็อาจจะเป็นไปได้ ให้ผู้เขียนลองไปสำรวจดู

จากการสำรวจของผู้เขียนโดยอาศัยการสอบถามจากผู้สูงอายุหลายๆ

ท่านในตำบลต่าง ๆ ของอำเภอโคกโพธิ์ปรากฏว่าในตำบลอื่น ๆ ไม่มีใครรู้เรื่องเมืองโบราณในอำเภอโคกโพธิ์เลย มีอยู่แต่เฉพาะชาวบ้านในแถบตำบลป่าบอนเท่านั้นที่พอจะรู้เบาะแสรื่องเมืองเก่าเหล่านี้ได้บ้าง ประกอบกับการที่ผู้เขียนเป็นคนในท้องถิ่นนั้นมาแต่กำเนิด จึงได้เที่ยวตระเวนสอบถามไปทั่วตำบล จึงได้รู้ว่าในตำบลป่าบอนนั้นมีเมืองเก่ารกร้างขนาดเล็กอยู่ด้วยกันถึงสองเมือง แต่ละเมืองยังคงมีซากแนวกำแพงดินสูงประมาณ ๑ เมตรถึง ๑.๕๐ เมตร เป็นแนวสี่เหลี่ยมผืนผ้าเกือบจะสมบูรณ์ ทั้งสองเมือง เมืองแรกตั้งอยู่ที่บ้านป่าบอน หมู่ที่ ๑ ตำบลป่าบอน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปตามถนนสายโคกโพธิ์-ช้างให้ตกประมาณ ๓ กม. เมืองที่สองตั้งอยู่ที่บ้านดอนเค็ด หมู่ที่ ๓ ตำบลป่าบอน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไปตามถนนสายโคกโพธิ์-ทรายขาวประมาณหนึ่งกม. เมืองทั้งสองตั้งอยู่ห่างกันประมาณ ๑ กม.

เมืองบ้านป่าบอน

ประวัติและความเป็นมา

จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในแถบนี้ประกอบกับความทรงจำของผู้เขียนที่คุ้นเคยเล่าให้ฟังเมื่อตอนเด็ก ๆ เกี่ยวกับเรื่องของเจ้า (ตนกู) หรือพญาแห่งเมืองป่าบอน ก็พอจะสืบสาวเรื่องราวย้อนขึ้นไปได้แค่ประมาณช่วง ร.๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เท่านั้น พ้นแต่นั้นไปไม่สามารถที่จะสืบสาวความเป็นมาได้ แต่เข้าใจว่าเมืองนี้คงจะมีมาก่อนหน้านานมาแล้ว ตั้งแต่คนในท้องถิ่นนั้นยังคงนับถือศาสนาพุทธอยู่ แต่ปัจจุบันชาวบ้านแถบนั้น (หมู่ที่ ๑) นับถือศาสนาอิสลามทั้งสิ้น หลักฐานที่สำคัญในหมู่บ้านดังกล่าวเคยมีการ

ขุดพบพระโพธิสัตว์สารีริตเมื่อสิบกว่าปีที่ล่วงมาแล้ว

จากการสัมภาษณ์ นายกูโซะ กุลิมะ อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๕๒ หมู่ที่ ๑ ต.ป่าบอน ซึ่งเป็นหลานชายของ **ควนละเบ๊ะ** เจ้าผู้ครองเมืองป่าบอนคนสุดท้าย นายกูโซะเล่าว่า เท่าที่ผู้ใหญ่ฝ่ายภรรยาเล่าให้ฟัง พอที่จะทราบลำดับเจ้าผู้ครองเมืองแห่งนี้ได้แค่ ๔ ชั้นคน ได้แก่ ควนละเบ๊ะ, ควนสะนิ, ควนเปูเต๊ะ และคนสุดท้ายคือควนละเบ๊ะ สาเหตุที่เมืองได้เล็กร้างไปเนื่องจากควนละเบ๊ะติดฝิ่น ได้ขายทรัพย์สินสมบัติต่าง ๆ ตลอดจนถึงเรียกสวนไร่นาไปเกือบหมดสิ้นเพื่อให้ได้ฝิ่นมาสูบ เมืองป่าบอนจึงจมน้ำตั้งแต่บัดนั้นซึ่งตรงกับช่วงรัชสมัย ร.๖ ลูกหลานผู้สืบเชื้อสายในปัจจุบันจึงมีฐานะเป็นอยู่ค่อนข้างจะลำบาก ที่น่าพินกว่าไรแต่ก่อนเรียกกันว่า **ทุ่งบ้านเจ้า** กลายเป็นของผู้อื่นจนหมดสิ้น ทุ่งบ้านเจ้าจึงเลือนหายไปและเป็นชื่อใหม่ว่าทุ่งป่าบอนในปัจจุบัน

ลักษณะและขนาดที่ตั้งของตัวเมือง

ตัวเมืองตั้งอยู่ที่ กม.ที่ ๓ ถนนสายโคกโพธิ์-ช้างให้ตก อยู่ตรงกับข้ามกับโรงเรียนบ้านป่าบอน ปัจจุบันเป็นที่ทำกินของเอกชน (ลูกหลานผู้สืบทอด) คงเหลือแต่แนวกำแพงดิน ส่วนคูเมืองดินเขิน มีการปรับปรุงเป็นที่นาเกือบหมด ยังมีร่องรอยเหลืออยู่เพียงบางช่วงแนวกำแพงจากทิศตะวันตกออกไปยังทิศตะวันตกยาวประมาณ ๑๕๐ เมตร แนวกำแพงทิศเหนือไปยังทิศใต้ยาวประมาณ ๒๐๐ เมตร ความสูงของกำแพงบางส่วนเลือนหายไปจากพังทลายของคนและธรรมชาติ ตลอดแนวกำแพงจะปลูกไม้หนามไว้เพื่อป้องกันโจรและข้าศึก (ดูรูปที่ ๒) สันนิษฐานว่าแต่เดิมคงมีป้อมอยู่ทั้งสี่มุมเมือง

รูปที่ ๒ สภาพคูเมืองและกำแพงเมือง บ้านป่าบอนในปัจจุบัน (กำแพงด้านทิศเหนือ)

รูปที่ ๓ หินบดที่ขุดได้ในบริเวณตัวเมือง บ้านป่าบอน (ภาพถ่ายโดย พิชัย แก้วขาว)

แต่ปัจจุบันมีซากเหลืออยู่ที่มุมกำแพงด้านทิศตะวันออกเพียงได้เพียงหนึ่งป้อมเท่านั้น ส่วนประตูเมืองหันไปยังปละตั้น (ทิศเหนือ) ตัวเมืองตั้งอยู่ในลักษณะขวางตะวัน

โบราณวัตถุที่ขุดได้ในตัวเมืองจากการขุดดินเพื่อการเกษตรกรรม มีผู้พบพลอยหัวแหวนจำนวนหลายเม็ด และที่สำคัญคือหินบด (ดูรูปที่ ๓) ในบริเวณตัวเมืองพบเศษเครื่องถ้วยสมัย

ราชวงศ์หมิงและชิงกระจายอยู่ตามแนวกำแพงด้านทิศตะวันออก

เมืองบ้านดอนเค็ด*

ประวัติและความเป็นมา

เมืองนี้เข้าใจว่าเก่าแก่กว่าเมืองบ้านป่าบอนมาก เพราะไม่มีผู้ใดเล่าประวัติความเป็นมาได้ ชื่อเมืองก็ยังไม่มีการรู้จักว่าชื่อเมืองอะไร จากการสัมภาษณ์นายยาสม แก้วกำเสน อายุ ๘๒ ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ท่านเล่าว่า ผู้ใหญ่เมื่อก่อนได้บอกไว้แต่เพียงผิวเผินว่าเมืองแห่งนี้มีมาตั้งแต่คนบริเวณนี้ยังนับถือศาสนาพุทธอยู่ ตัวเจ้าเมืองนามใดไม่ปรากฏแต่เรียกกันว่าเจ้าคุณ เมืองได้ร้างไปเพราะโดนข้าศึกซึ่งยกไพร่พลมาจากทางทิศตะวันออก (ปัตตานีและยะรัง?) เข้าโจมตีแตกพ่าย ตัวเจ้าคุณและบริวารได้พากันหลบหนีไปทางตะวันตก (เทพาและจะนะ?) ประวัติที่สืบสาวได้ก็มีเพียงเท่านี้ จึงฝากไว้เป็นข้อคิดแก่นักประวัติศาสตร์ทั้งหลายและผู้สนใจได้ช่วยกันค้นคว้ากันต่อไปว่าเมืองนี้เป็นเมืองอะไร? ใครเป็นเจ้าเมือง มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทยและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้เป็นที่กระจ่างแก่ลูกหลานในวันข้างหน้า

* ดอนเค็ด เรียกเป็นภาษามลายูท้องถิ่นว่า "บาโงยบาแด"

ลักษณะและขนาดที่ตั้งของตัวเมือง

ตัวเมืองตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอโคกโพธิ์ไปตามถนนสายโคกโพธิ์-ทรายขาวประมาณ ๑ กม. จากการเข้าไปสำรวจดูอย่างผิวเผิน ลักษณะของตัวเมืองเป็นเมืองขนาดเล็ก ลักษณะป้อมค่ายสร้างอย่างมั่นคงแข็งแรงด้วยกำแพงดิน มีป้อมทั้งสี่มุมกำแพง (ป้อมดิน) สภาพกำแพงดินที่ล้อมรอบเป็น

รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แม้จะถูกชะล้างพัง
ทลายจากระยะเวลาอันเนิ่นนาน ตัว
กำแพงยังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์กว่า
เมืองป่าบอนมาก บางช่วงของกำแพง
ในปัจจุบันยังสูงถึง ๑.๗๐ เมตร ตัว
กำแพงมองเห็นได้ชัดเจนมาก ส่วนคู
เมืองนั้นต้นเขินพอมองเห็นได้ ตัวเมือง
ทั้งหมดกลายเป็นสวนยางพาราของ
เอกชนไปแล้วเช่นกัน (ดูรูปที่ ๔-๕)
แนวกำแพงจากด้านทิศตะวันออก
ไปยังทิศตะวันตกยาวประมาณ ๒๐๐
เมตร แนวกำแพงจากด้านทิศเหนือ

ไปยังทิศใต้ยาวประมาณ ๑๗๐ เมตร
ประตูเมืองหันไปทางทิศตะวันออก
ทำให้เชื่อแน่ว่าเจ้าผู้ครองเมืองนับถือ
ศาสนาพุทธ เพราะคติความเชื่อเกี่ยว
กับการสร้างบ้านสร้างเมืองของคน
ไทยพุทธในภาคใต้สมัยก่อนไม่นิยม
สร้างบ้านขวางตะวันในบริเวณด้าน

รูปที่ ๔ และ ๕ สภาพแนวกำแพงเมือง
บ้านดอนเค็ด ด้านทิศเหนือ
กำแพงบางช่วงในปัจจุบันยัง
สูงถึง ๑.๗๐ ซม.

ตะวันออกนอกตัวเมือง ชาวบ้านชุดพบ
โครงกระดูกหลายโครงเข้าใจว่าคง
เป็นโครงกระดูกที่ถูกฆ่าตายจากการ
เข้าโจมตีเพื่อแย่งชิงเมือง

ที่น่าสังเกตอีกอย่างหนึ่งก็คือ
เมืองนี้คงจะตั้งอยู่ในระยะเวลาอันสั้น
เพราะในบริเวณตัวเมืองและรอบ ๆ
ตัวเมืองไม่ปรากฏซากของโบราณ
สถานหรือศาสนสถานให้เห็นอยู่เลย
จากคำบอกเล่าของชาวบ้านในแถบนั้น
บอกว่าในตัวเมืองนั้นมีเศษถ้วยชาม
และโองไห้ที่แตกเป็นชิ้นเล็ก ๆ กระจาย
อยู่บ้างบางส่วน ช่วงที่ผู้เขียนเข้าไป
สำรวจดูไม่สามารถที่จะหาเศษเครื่อง
ถ้วยเหล่านี้ได้เพราะยางพารากำลัง
ผลัดใบใหม่ ๆ ใบยางทับถมกันหนาจน
จนมองไม่เห็นหลักฐานเหล่านี้และหา
ไม่ได้เลยทีเดียว

เมืองโบราณทั้งสองเป็นเมือง
ตกสำรวจ ถึงแม้ว่าจะเป็นเมืองเล็ก ๆ
แต่ก็อาจจะเป็นกุญแจดอกสำคัญอีก
ดอกหนึ่งที่จะช่วยไขเพื่อเผยโฉมประ
วัติศาสตร์ท้องถิ่นของจังหวัดปัตตานี
ในบางช่วงบางสมัยที่ยังมืดมนอยู่ให้
กระจ่างขึ้นอีกไม่น้อยทีเดียว ผู้ที่สนใจ
และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องนี้
น่าจะรีบเข้าไปสำรวจหาข้อมูลและ
รายละเอียดอีกที ก่อนที่หลักฐานต่าง ๆ
จะถูกทำลายและสูญหายไปมากกว่า
นี้ □

เอกสารอ้างอิง

๑. ดร. เดวิด เจ. เวลช์ และ
สว่าง เลิศฤทธิ์, การสำรวจแหล่งโบ
ราณคดีในจังหวัดปัตตานี, ศูนย์การ
ศึกษาเกี่ยวกับภาคใต้, มอ.ปัตตานี,
๒๕ มี.ค. ๒๕๓๐
๒. อนันต์ วัฒนานันกร, แลหลัง
เมืองตานี, ศูนย์การศึกษาเกี่ยวกับ
ภาคใต้, มอ.ปัตตานี, ๒๕๒๔